

Pécsi Tudományegyetem

Közgazdaságtudományi Kar

TDK

BÁLINT LEVENTE KRISTÓF

Pécs, 2024

Pécsi Tudományegyetem

Közgazdaságtudományi Kar

Gazdálkodási és menedzsment szak BSc

**A deprivált települések
lehatárolása
Magyarországon**

***BÁLINT LEVENTE
KRISTÓF***

BDZ3BJ

Témavezető neve: Bilicz Hanga Lilla

Tanársegéd

Pécs, 2024

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	1
1. Irodalmi áttekintés.....	4
1.1. Szegénység és depriváció.....	4
1.2. A hátrányos helyzetű területek azonosítása Magyarországon.....	8
2. Módszertan.....	12
3. A 2022-es lehatárolás eredményei.....	16
4. A kedvezményezettség vizsgálata más szemszögekből.....	22
5. Eredmények az Új index alapján.....	27
6. Összegzés.....	34
Irodalomjegyzék.....	38
Függelékek jegyzéke.....	41

Ábrajegyzék

1. ábra: A települések mutatócsoportonkénti és kompozit értékei a 2022-es lehatárolás alapján*	17
2. ábra: Az új index szerinti kedvezményezett településeken élők számának változása 2022-es lehatároláshoz viszonyítva.....	30
3. ábra: Az új index szerinti kedvezményezett települések számának változása 2022-es lehatároláshoz viszonyítva.....	31

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az elmaradott települések lehatárolása során alkalmazott indikátorok 1993 és 2006 között.....	9
2. táblázat: A jelenleg hatályos lehatárolás során használatos indikátorok listája települési és járási szinten.....	11
3. táblázat: A kedvezményezett települések lehatárolása során felhasznált adatsorok listája és főbb tulajdonságai.....	15

4. táblázat: A kedvezményezett települések népessége és számossága vármegyénként a 2015-ös kormányrendelet kompozit indexe alapján	19
5. táblázat: Az új index mutatóinak egymással való korrelációja	27
6. táblázat: Az új index mutatóinak és 2015-ös kompozit mutatócsoportjainak egymással való korrelációja.....	27
7. táblázat: A kedvezményezett települések népessége és számossága vármegyénként az új index alapján	29
8. táblázat: Az új index és mutatói közt lévő kapcsolatok	32
9. táblázat: Az új index és a 2015-ös kompozit mutatócsoportjaival fennálló kapcsolat.....	33

Függelékek jegyzéke

1. függelék: A 2022-es lehatárolás alapján kedvezményezett települések településtípusonkénti népessége.....	41
2. függelék: Az új index alapján kedvezményezett települések településtípusonkénti népessége	41

Bevezetés

A neoklasszikus elméletek egyik alaptézise az erőforrások véges mivolta, amely szemben áll az emberek végtelen vágyaival. Ára vagy értéke csak azoknak a dolgoknak lehet, amik szűkösek, hiszen ez képezi a csere alapját (Walras, 2013/1874–1877). Menger (1950/1871) úgy fogalmaz, hogy egy társadalomban a szükségletek mindig nagyobbak lesznek, mint a rendelkezésre álló javak, így természetszerű, hogy egyesek nélkülözni fognak. Az egyének közti különbséget pedig az általuk birtokolt tulajdon fogja adni. A már korábban említett okok miatt azonban lesznek olyanok, akiknek nem jut egyáltalán erőforrás, vagy nem elegendő. Ezen „hiba” kiköszörülésére különböző civilizációk különböző megoldásokat dolgoztak ki, amik a maximális egyenlőtlenségtől a vagyon teljes szétszétlásáig terjedtek. Ideális aranyközépútnak tűnhet az a gondolat, miszerint minden ember alapvető szükségleteit kielégítjük, viszont az egyenlőtlenségeket nem szükséges teljes egészében megszüntetni. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, melyet 1948-ban fogadott el az Egyesült Nemzetek Szervezete, tartalmazza ezt a gondolatot, miszerint: *„Minden személynek joga van saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, ezen belül élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi ellátáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz”* (ENSZ (1948), 25§ (1)). Első látásra ugyan problémamentesnek tűnhet ez a kijelentés, mégis számtalan kérdést vet fel. Mi a jólét biztosítására alkalmas életszínvonal? Mik azok a szociális szolgáltatások, amik ezt biztosítják? Dolgozatom első felében a szegénységkutatás nemzetközi és hazai irodalmából láthatóak példák, melyekben a nélkülözés határvonalait vizsgáltam. Több szemszögből tekintettem a szegénységre, a leegyszerűsített formáitól kezdve egészen a többdimenziós megközelítésekig.

Ha a korábban feltett kérdésekre sikerül is választ adni, még mindig ott lebeg a háttérben a térbeliség problematikája. Mint minden ezen a világon a szegények is térben helyezkednek el, és ahhoz, hogy változtathassunk állapotukon, nemcsak az anyagi, hanem a földrajzi helyzetük ismeretére is szükségünk van. Dolgozatomban a magyarországi depriváció feltárásával, ezen belül pontosan a települések szintjén megjelenő formájának vizsgálatával foglalkozom. Az egyéni helyzetek sokfélék, melyekre sok esetben valamilyen karitatív szervezet nyújthat egyedi megoldást. Központilag viszont az egyéni eseteket nem lehetséges kezelni, az életszínvonal javítását célzó fejlesztéseket egy bizonyos közigazgatási szinten

kell kivitelezni. Természetesen a települések lakossága anyagi helyzetét és lehetőségeit tekintve igen heterogén (még aprófalvak esetében is), azonban területi bontást tekintve ez a legrészletesebb egység, aminek adatai publikusan elérhetőek. Megjegyzendő még, hogy az önkormányzatok szintén a döntési kompetenciájukat tekintve a legalacsonyabb szinten helyezkednek el, meghatározott számú közfeladatot látnak el. Korlátoltságuk egyrészt a jogi hierarchiából, másrészt szűkebb anyagi forrásaikból fakad. Természetesen óriási eltérés van az önkormányzatok bevételei között, így szükséges volt egy olyan rendszer kiépítése, melyben detektálják azon településeket, melyek valamilyen indokból elmaradtak és számukra plusz forrás lehetőségeket biztosítanak. Irodalmi áttekintésemnek részét képezi az elmúlt közel negyven év magyar szabályozása, amely alapján a hátrányos helyzetű térségeket próbálták beazonosítani.

Dolgozatom az elmaradott települések lehatárolását tűzte ki célul, amelyet kétféleképpen hajtottam végre. Elsőként az utolsó hatályos jogszabály a 105/2015. (IV. 23.) kormányrendeletben foglaltak szerint soroltam egyes településeket a kedvezményezett (extra forrásokra feljogosító) kategóriába. Ezzel a magyarországi szegénység térbeliségének aktualizált helyzetképét szándékoztam bemutatni a legfrissebb elérhető adatokon keresztül. Ez a rendelet egy, már hatályon kívül lévő törvény alapján (1996. évi XXI. törvény) kapott felhatalmazást arra, hogy meghatározza a kedvezményezettség besorolásának módszerét. A dolgozat írásának időpontjában hatályban lévő 2023. évi CII. törvény szintén a területfejlesztésről szól, annyi változással, hogy kibővítette a feladatokat, valamint az ebben résztvevő intézmények sorában eszközölt változtatásokat. A 35-ös szakaszban felhatalmazást ad a kormánynak a kedvezményezettség megállapítására, és annak módszerének megválasztására kormányrendelet útján. A Nemzeti Jogszabálytárban fellelhető információk szerint azonban még nem adtak ki ilyesfajta rendeletet. Így dolgozatom másik céljával egy új lehatárolási módszer megalkotását tűztem ki, amely a jelenlegi utódjául szolgálhatna. Minthogy a jogszabályban foglalt célok közt szerepel a területfejlesztés adatainak nyilvánosságra hozatala az Országos Területi Információs Rendszerben (TeIR), mutatóimhoz szükséges adatokat innen töltöttem le. „Az objektívnek tekintett társadalmi indikátorok kiválasztása – még ha indokolt is – szubjektív döntést hordoz magában”, írja Papp, Nagy és Boros (2015), megállapításukat pedig magamra is érvényesnek tartom.

Összegezve tehát a kutatásom első részében a szegénységkutatás szakirodalmát tekintem át, melyben a szegénység klasszikus és összetett értelmezésére is vonultatok fel példákat, majd rátérek a magyar szabályozási rendszer kialakulására, bemutatva a rendszerváltozástól napjainkig hogyan alakult a hátrányos helyzetű települések lehatárolása. Azután a 2015-ös kormányrendelet utasításit követve kiszámítottam a kompozit mutató értékeit településenként és elemzem a kapott eredményeket. Végül egy lehetséges alternatívát állítok fel a deprivált települések meghatározására, amely kevesebb mutatót és újabb szemszöveget vesz figyelembe, mint a jelenleg érvényben lévő kompozit index.

Bevezetőm végén szeretném megköszönni a konzulensemnek, Bilicz Hanga Lillának a sok jótanácsot, segítséget és támogatást, amit a dolgozatom írása során nyújtott számomra. Valamint külön köszönettel tartozok páromnak, Molnár Nadinnak, aki az egyetemi tanulmányaim során végig támaszom volt, és inspirált arra, hogy a maximumot hozzam ki magamból.

1. Irodalmi áttekintés

1.1. Szegénység és depriváció

A szegénységet, ha objektív szempontból vizsgáljuk, akkor kétféleképpen értelmezhetjük, lehet abszolút, illetve relatív. Előbbire példa lehet a bevezetőben már említett ENSZ nyilatkozat (ENSZ, 1948), a Világbank nemzetközi szegénységi küszöbje¹ (International Poverty Line, IPL), avagy magyar vonatkozásban a létminimum² is. Közös bennük, hogy egy küszöbértéket határoznak meg, amely alatt találhatóak a nélkülözők. A példában említett mutatók a Maslow³ piramis alsó szintjén lévő igények teljesülését igyekeznek megragadni. Ezen szemszög alapján a szegénység eltörlésére tett kijelentéseknek van valóság alapja, hiszen elméletben lehetséges lenne, hogy minden egyén meghaladja a kiszabott minimumot (Galambosné Tiszberger, 2019). Hagenaars (1985) azonban rávilágít arra a tényre, hogy a küszöbértékek megválasztása függ az adott társadalom jövedelmi szintjétől és fogyasztási szokásaitól. E gondolat erősíti a relatív szegénység koncepcióját, amely a társadalom adott százalékát tekinti szegénynek. Jó példa erre az Eurostat által alkalmazott módszer, amely a mediánjövedelem 60%-át állítja határvonalként, az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development - Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) pedig az 50%-át. A küszöbértékek megválasztása erősen befolyásolhatja a mérés során kapott eredményeket, Gábos és Tátrai (2022) tanulmányukban demonstrálták, hogy különböző értékek esetén egészen más trendek rajzolódnak ki. Vizsgálatukban 2005 és 2020 között vették górcső alá Magyarországon a jövedelmeket és arra a megállapításra jutottak, hogy ugyan a szegények aránya a társadalomban csökkent a 2010-es évek második felében (mediánjövedelem 60%-a), azonban a mélyszegénységben élők (mediánjövedelem 40, illetve 50%-a) száma emelkedett. Emellett 70%-os küszöbnél stagnáció volt megfigyelhető, azaz akik korábban szegények voltak, az ő jövedelmük most a medián 60 és 70 százaléka között áll. Gábos és Tátrai munkája rávilágít arra, hogy csupán egy mutató nem képes a valós folyamatok bemutatására, hiszen mind a négy határvonala esetén más trendek tárultak a

¹ A napi 2,15\$-nál kevesebből élőket tekintik abszolút szegényeknek.

² Múltbéli példa, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) normatív fogyasztói kosárra épülő küszöbértéke volt. A KSH 2015-ben közölt utoljára létminimummal kapcsolatos adatokat, azóta a laeken-i indikátorokat használja a szegénység mérésére. (Galambosné Tiszberger, 2019)

³ Abraham Maslow, az '50-es években alkotott motivációelmélete, amely az ember szükségleteinek hierarchiáján alapszik. Elsőként az életben maradás feltételeit (fiziológiai szükségletek) kell biztosítani az egyén számára, majd csak azután elégíthetők ki komplexebb igények (például kreativitás, önbecsülés, szeretet, stb..) (Maslow, 2003/1968)

szemünk elé. Természetesen ezt a problémát már korábban felismerték, és alkottak a jövedelmi egyenlőtlenségek mérésére alkalmas indikátorokat. Ezek közül a legelterjedtebb a Gini-index, amely a népességet jövedelem alapján bontja decilisekre, majd kumulálja a hozzájuk tartozó jövedelmeket. Ezután pedig megméri a teljes jövedelmi egyenlőségtől való távolságot. A Gini-index mutatója (G) 0 és 1 közötti értéket vehet fel, melyben a 0 a teljes egyenlőséget, az 1 pedig a teljes egyenlőtlenséget jelöli, ahol csak egy decilis birtokolja az összes jövedelmet. A relatív szemszög logikája alapján a szegénység csak $G=0$ esetén szűnhetne meg (Galambosné, 2019). Természetesen ennek a bekövetkezési valószínűsége rendkívül alacsony, tehát a szegénység jelen keretrendszerünkben öröknek tekinthető. Látható hátrány azonban a relatív megközelítés esetén, hogy önmagában nem mutatja meg, hogy a jövedelmek mely százaléka elegendő egy minimális, vagy akár egy nem nélkülözhető fogyasztói szint elérésére. Valamint az országok közti összehasonlíthatóság sem tökéletes, hiszen óriási különbségek mutatkoznak egyes nemzetgazdaságok mediánjövedelmei közt.

Nem mehetünk el a szegénységmérés szubjektív szemszöge mellett sem, ahol magukat a háztartásokat kérdezik meg anyagi helyzetükről. Marks (2007) szerint az egyének véleményét jobban figyelembe kellene venni, hiszen tisztában vannak azzal, hogy az életszínvonaluk mennyire és milyen irányban tér el az átlagtól. Clark (2018) tanulmányában viszont azt a megállapítást teszi, miszerint az emberek akkor elégedettebbek, ha a bérük magasabb vagy emelkedik a körülöttük élőkhez képest, viszont, ha azoké emelkedik, akkor elégedetlenebbek. Ebből kifolyólag a szubjektív szegénység mérést erősen befolyásolhatja a megkérdezettek közvetlen környezete, így a hivatalos statisztika napjainkban még nem használja a nélkülözés megállapítására.

A szegénység a komplexebb megközelítések alapján azonban túlmutat az anyagi javakon, és sokkal inkább egy élethelyzet, melyben az alacsonyabb jövedelmi szint csak egy aspektus a többi között. Sen (1987) munkájában próbálta figyelembe venni ezt a többrétűséget, amit az erőforrásokhoz való hozzáférésben, valamint az ezekhez kapcsolódó képességekben talált meg. Többen érvelnek továbbá azon állítás mellett, miszerint a szegénységben élők elszenvedett hátrányai az idő múlásával halmozódnak (Galambosné Tiszberger, 2019). További példa a szegénység komplex megközelítésére a globális többdimenziós szegénységi index (Multidimensional Poverty Index, MPI), mely az ENSZ által alkalmazott mutató a szegénység azonosítására világszinten. Ismérve, hogy egyáltalán nem használ jövedelmi adatokat, hanem közvetlenül méri az egészség, az oktatás és az életszínvonal mértékét

eldöntendő kérdések alapján. A mutató célja az extrém szegénységben élők detektálása, így leginkább a harmadik világban alkalmazandó.

A depriváció első hallásra nem különbözik sokban a szegénységtől, hiszen mindkettőnek központi eleme a nélkülözés. Viszont lényeges eltérés a két fogalom között a társadalomhoz való viszonyulásuk. *„Amennyiben a szükséges erőforrások és feltételek nem állnak rendelkezésre, a deprivált csoport tagjai képtelenek az adott társadalomban elfogadott (s esetenként elvárt) életmódot folytatni, nem képesek bekapcsolódni a különböző társadalmi tevékenységekbe.”* (Koós, 2015, 57.o.) A depriváció tehát sokkal inkább a társadalmi kirekesztettséget ragadja meg problémaként, melyből az adott egyéneknek hátránya származhat és az idő múlásával egyre csak felerősödik. Townsend (1987) véleménye szerint a deprivált állapot eléréséhez nem szükséges a szegénységi küszöb alatt élni, elég, ha csak a referencia csoporthoz viszonyítva szegényebbek az egyének. Ezen gondolatok a szegénység relatív mivoltát feltételezik, azonban létezik olyan anyagi szint, amely már az életben maradáshoz szükséges feltételeket sem teljesíti maradéktalanul, azaz a deprivációnak létezhet abszolút formája, ahol egy rendkívül súlyos állapotról beszélhetünk (Townsend, 2013; Havasi, 2008).

A létminimumnál már említett laeken-i indikátorokat az EU 2001-ben vezette be a szegénységmérés egységesítése érdekében, ezzel megteremtve a tagállamok közti összehasonlíthatóságot (KSH, 2006). Az adatfelvétel az EU-SILC-ből (Statistics on Income and Living Conditions) származik, amely a szegénységet négy dimenzió mentén (jövedelem, oktatás, foglalkoztatottság, egészség) méri fel, a kapott eredményeket pedig az EUROSTAT publikálja. A laeken-i indikátorok ezen adatfelvételnek csupán a töredékét használják és nagyrészt a jövedelmekkel foglalkoznak, azonban két mutató a hosszú távon a szegénységi küszöb alatt élőket veszi számba. Valamint figyelmet szentel még az alacsony iskolai végzettségűekre is, akik nem csak a szocializáció egy jelentős részéből maradnak ki, hanem képességek hiányában az állások jelentős része elérhetetlen marad számukra.

Az ENSZ mutatóival szemben a depriváció jobban képes első világbeli problémákra fókuszálni. Jól demonstrálja ezt a Townsend által kidolgozott index is, amely négy indikátort használ a mérés során, ezek pedig: háztartások autó nélkül, túlszűfolt háztartás, nem saját tulajdonú lakás, munkanélküliség. Az Egyesült Királyságban népszámlálási adatokból készítik, így kisebb területi egységek szintjén is számítható. Hazánkban is kísérleteztek hasonló mutatók létrehozásával, Spéder és Kapitány (2005) munkájának gyümölcse egy 18

igen-nem kérdésből álló lista, amely azt vizsgálja, hogy a háztartások megengedhetnek-e maguknak bizonyos javakat. Amennyiben nyolc nemleges válasz születik, az adott háztartás depriváltnak minősül. Természetesen néhány elem 20 év után nem hordoz többé ugyanolyan jelentéstartalmat (pl. videókazetta olvasó), ám a mögöttes dichotóm logika a deprivációmérésben a mai napig releváns (Bilicz 2024).

Miután az Európai Uniónak is vannak tervei a szegénység és a nélkülözés felszámolására, (például az Európa 2020- illetve 2030 Stratégia) ebből következően szükség volt olyan mérőszámokra, amelyekkel nyomon lehet követni célok teljesülésének előrehaladottságát. Ez pedig az AROPE (At Risk of Poverty or Social Exclusion) mutató, ami a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányát méri fel. Három pillére három irányból igyekszik megragadni a problémát: a szegénységgel való fenyegetettség, melyben a nemzeti mediánjövedelem 60 százaléka a határvonal, a súlyos anyagi és szociális depriváció, és a nagyon alacsony munkaintenzitás (Eurostat 2023). Ez utóbbi a kvázi-munkanélküliséget is bevonja a mutatóba, azaz, ha egy munkaképes korú egyén a normál munkaidőnek csak a 20 százalékában dolgozik, szintén hátrányos helyzetűnek számít. A súlyos anyagi és szociális deprivációról szóló pillért az elmúlt években újraalkották, így a korábbi 9, a jóléthez nélkülözhetetlen tételt 13-ra bővítették, és újításként azon belül a háztartásokra 7, az egyénre pedig 6 vonatkozik. A most is érvényes módszer szerint, ha az egyén a 13 tételből bármelyik 7-tel nem rendelkezik, súlyos anyagi depriváltnak számít. Azonban a mutató egyik problémája, hogy ha a három mutatóból az egyik küszöbérték alatti, akkor az adott személy szegénynek számít, tekintet nélkül annak mértéke. Emellett az eredmények nemzeti bontásban érhetőek el, ami elfedi a területi egyenlőtlenségeket egy országon belül. Természetesen a mutatónak nem célja, hogy a legpontosabb diagnózist adja a társadalom jóléti szintjéről. Az EU 15 millióval szeretné csökkenteni tagállamaiban a szegénységnek kitett személyek létszámát 2030-ig, ezt a folyamatot hivatott monitorozni.

A szegénység térben való elhelyezése újabb ajtókat nyit meg az elemzések terén. A korábbiakban bemutatott indexek vagy az egyént mérték fel (pl. MPI, mediánjövedelemhez viszonyított szegénységi ráták stb..) és aggregálták nemzeti szintre, vagy a Gini-index esetében társadalmi csoportokat alkottak. Arról viszont, hogy hol találhatóak meg a nélkülözők, egyik mutató sem tudott tájékoztatást adni. Amennyiben egy felettes szervtől (például kormányzat) várunk megoldási javaslatokat, úgy a statisztikának olyan adatokat kell szolgáltatnia, melyek segítik a szegénység felszámolására rendelkezésre álló

erőforrások elosztását. A dolgozat témájához kicsit közelebb álló indexeket mutatók még be elemzésemben, amelyek egytől egyig a szegénységet a lehető legkisebb területi egységeken igyekeznek mérni. Fecht és társai (2018) elemzésükben különbséget tesznek a rurális, illetve az urbán szegénység között, és ez utóbbinak a torzító hatásaira hívják fel a figyelmet. Véleményük szerint a deprivációs kérdőívek a városi lakosság igényeit veszik inkább figyelembe, ami a vidék hátrányos helyzetét nem képes megfelelő módon illusztrálni. Valamint, ha a települési szint fölé aggregálunk, úgy a városok magasabb népessége fog megmutatkozni a végső mutatószámokban. Egy ország régiói között is lehet eltérés az árszínvonalban, vagy a fogyasztói szokásokban is.⁴ (Mogstad et al., 2007) A fejlett országok közül a legtöbb rendelkezik saját deprivációs indexszel, ezek közül a European Deprivation Indexet (EDI) emelném ki. Fő gondolata a mutatónak, hogy egységes módon, de mégis ország specifikusan legyen képes mérni a nélkülözést, így a változói közül szabadon elhagyható, ami egy nemzet lakosságának felére nem jellemző. Továbbá jellemzője, hogy népszámlálási adatokkal dolgozik az index, így akár települések szintjén is meghatározhatóak a végső mutatószámok, ami a fejlesztésre szánt erőforrások pontosabb allokációját segíti elő.

1.2. A hátrányos helyzetű területek azonosítása Magyarországon

A depriváció területi szinten való mérését az Egyesült Királyságban az 1980-as években kezdték el szélesebb körben alkalmazni, főként az egészségügyben (Bilicz, 2024; Allik, et, al, 2019). Hazánkban kimondottan fejlesztési céllal először 1986-ban fogadtak el egy minisztertanácsi határozatot a gazdaságilag elmaradott települések lehatárolásáról. (Kovács 1987; Péntes 2014) A hátrányos helyzet megállapításánál szerepet játszott például a kedvezőtlen mezőgazdasági adottság, a foglalkoztatási lehetőségek hiánya, a belső vándorlás, illetve ingázás, az alacsony jövedelmi színvonal, a fejletlen infrastruktúra stb. Természetesen a rendszerváltás után felülvizsgálták a kedvezményezettség státuszát a rendeletben, és mind az indikátorok, mind a települések listáját bővítették. A 161/1993. (XI. 17.) kormányrendelet hozott nagyobb változást, ugyanis attól kezdve nemcsak a gazdaságilag hátrányos helyzetű, hanem az országos munkanélküliségi rátát 1,5-szeresen meghaladó településeket is számontartották. Utóbbi gyors változása miatt évente korrigálták a listát, ám 1996-ban ismételen egy effektíve új indexet hoztak létre, az új területfejlesztési

⁴ Ezzel kapcsolatban személyes élményem, amikor Békés megyében jártam és a biciklitárolók méretén és gyakoriságán lepődtem meg, mivel Siófok környékén (lakhelyem) nem tapasztaltam ilyet.

törvény miatt (1996. évi XXI. törvény). Azonban már a következő évben új módszertant alkalmaztak, mely mellett, hogy bővített az indikátorok körén, áttért a pontozásos módszerre⁵, valamint elrendelte a mutatók és a települések 3 évenkénti felülvizsgálatát. Kisebb módosítások (ahogyan azt az 1. táblázat mutatja) történtek minden egyes újraszámításnál, ám a módszer egészen 2015-ig változatlan maradt. Eddig csak a településekről beszéltünk, viszont kistérségi szinten is próbálták beazonosítani a hátrányos helyzetű területeket. 2007-ben egy masszívnak tekinthető 31 indikátorból és 5 mutatócsoportból álló indexet hoztak létre, ami alapján a térségeket fejlettségi csoportokba sorolták. A kedvezményezett kategórián belül állapítottak meg hátrányos, leghátrányosabb, illetve komplex programmal segítettő területeket. (Pénzes 2015)

	Indikátorok	1993	1996	1997	1999	2003	2006
Demo- gráfia	1. Népsűrűség			X	X	X	X
	2. Vándorlási egyenleg	X	X	X	X	X	X
	3. A 60 éves és idősebb népesség aránya	X	X	X	X	X	X
Foglalkoztatottság, humán erőforrások	4. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya	X	X	X	X	X	X
	5. Az ipari foglalkoztatottak számának változása 1000 lakosra			X	X		
	6. A terciér szektorban foglalkoztatottak aránya		X	X	X	X	X
	7. Munkanélküliek aránya			X	X	X	X
	8. A tartós munkanélküliek aránya	X	X				
	9. Az elvégzett átlagos osztályszám	X	X	X	X	X	X
Gazdaság	10. Külterületi szántó átlagos aranykorona-értéke	X	X	X	X	X	
	11. A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma		X	X	X	X	X
	12. Vendégéjszakák száma 1000 lakosra			X	X	X	X
	13. Szja-alapot képező jövedelem egy állandó lakosra		X	X	X	X	X
	14. Az szja egy lakosra jutó értéke	X					
Infrastruktúra	15. Vízhálózatba kapcsolt lakások aránya	X	X	X	X	X	X
	16. Csatornahálózat hossza egy km vízvezeték-hálózatra		X	X	X	X	X
	17. Gázvezeték-hálózat hossza 1000 lakosra		X				
	18. Vezetékes gázt fogyasztó háztartások aránya			X	X	X	X
	19. Telefon-főállomások 1000 lakosra jutó száma	X	X	X	X	X	X
	20. Épített lakások aránya	X	X	X	X	X	X
	21. Személygépkocsik 1000 lakosra jutó száma	X	X	X	X	X	X
	22. Elérési mutató				X	X	X

1. táblázat: Az elmaradott települések lehatárolása során alkalmazott indikátorok

1993 és 2006 között

Forrás: Pénzes, 2014, 168.o.

⁵ „Minden mutató szórásának terjedelmét 10 egyenlő osztályközre bontva, a szélső értékek hatását tompítva, 1-től 10-ig értékelték a településeket. Az értékskálát úgy választották meg, hogy az legalább a települések 98%-át reprezentálja.” (Pénzes 2014, 167.o)

Így érkezünk meg 2015 január 1-jére, amikor hatályba lépett a mai napig érvényes lehatárolási módszer járási szinten (290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet), nem sokkal később pedig a települési szintű is (105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet). Nagyvonalakban hasonlítanak egymásra, hiszen mindkettő 4 mutatócsoportot tartalmaz, amiknek az elnevezése megegyezik, valamint az indikátorokat min-max transzformáció segítségével normalizálják, majd átlagot számítanak először csoportonként, majd magukra a csoportokra is. (2. táblázat) Az indikátorok sokfélék és a normalizációs eljárás után sem egységes az adatok értelmezhetősége, például az érettségivel rendelkezők arányának emelkedése pozitív jelentéstartalommal bír, a munkanélküliség emelkedése viszont már nem. Arról azonban egyik kormányrendelet sem ad útmutatást, hogy melyik irányba állítsuk az adatokat, egyetlen kapaszkodót a járásokra vonatkozó rendeletben találunk, ott mellékelték a végső pontszámokat, ám a településekre vonatkozóan csak a kedvezményezettek listáját látjuk. Az új módszertan során természetesen egyes települések kikerültek a támogatandóak közül, így a jogalkotó őket átmenetileg kedvezményezettnek minősítette, mely szerint 2015 december 31-ig vehették igénybe a fejlesztési támogatásokat. Fontos megjegyezni, hogy 2013-ben a kistérségek helyett járásokat hoztak létre, amelyek egyes esetekben más határvonalakat jelentettek. Így készült egy másik, átmenetileg kedvezményezettekről szóló felsorolás, ami az eddig hátrányos helyzetű, de már nem oda tartozó településeket foglalta magában. Számukra a fejlesztési támogatásokhoz való hozzáférés határideje 2016 január 1-je lett.

Mutatócsoportok	Indikátorok	Járások	Települések
<i>Társadalmi és demográfiai helyzet</i>	120 fő/km ² -nél nagyobb népsűrűségű településen élők aránya	X	
	Halálozási ráta	X	X
	Vándorlási különbözet	X	X
	Tízezer 0-2 éves állandó lakosra jutó bölcsődei férőhelyek száma	X	X
	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek aránya	X	X
	Rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek aránya	X	X
<i>Lakás és életkörülmények</i>	Használt lakások átlagos ára	X	X
	Az utolsó öt év során épített lakások aránya	X	X
	Komfort nélküli (lakott) lakások a lakott lakások %-ában	X	X

Mutatócsoporthok	Indikátorok	Járások	Települések
	Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem	X	X
	Személygépkocsik ezer lakosra jutó száma	X	X
	Születéskor várható átlagos élettartam - férfi	X	
	Születéskor várható átlagos élettartam - nő	X	
<i>Helyi gazdaság és munkaerőpiac</i>	Középiskolai érettségivel rendelkezők aránya	X	X
	Nyilvántartott álláskeresők aránya	X	X
	Tartósan – legalább 12 hónapja – álláskeresők aránya	X	X
	Legfeljebb általános iskolát végzett álláskeresők aránya	X	X
	A működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma	X	X
	Kiskereskedelmi üzletek ezer lakosra jutó száma	X	X
	Az önkormányzatok helyi adóbevételeinek aránya	X	X
<i>Infrastruktúra és környezet</i>	Közüzemű szennyvízgyűjtő-hálózathoz kapcsolódott lakások aránya	X	X
	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya	X	X
	Szélessávú internet előfizetők ezer lakosra jutó száma	X	X
	Kiépített utak aránya az összes önkormányzati fenntartású közútból	X	X
	A megyeszékhely elérésének mutatója, perc		X
	A gyorsforgalmi csomópontok elérési mutatója, perc		X

2. táblázat: A jelenleg hatályos lehatárolás során használatos indikátorok listája települési és járási szinten

Forrás: saját szerkesztés a 290/2014. (XI. 26.) és a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletek alapján

2. Módszertan

Kutatásomhoz az alapötletet Papp, Nagy és Boros 2015-ös tanulmánya szolgáltatta, amelyben a kedvezményezett településekről szóló kormányrendelet mutatóit számították ki, illetve azokhoz plusz indikátorokat társítottak. Jelen dolgozat célja, hogy a rendeletnek megfelelően kiszámítsam a kompozit mutatókat a lehető legfrissebb adatokkal, hiszen célom a jelenhez legközelebb lévő állapot bemutatása, illetve szeretnék magam is pár olyan plusz indikátort javasolni, melyek a deprivációt egy másik szemszögből is megvilágítják. Kutatásom során az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) adatbázisát használtam, valamint a számításokat Microsoft Excelben végeztem el.

Első lépésként ellenőriztem a letöltött adatsorokat (melyeket a 3. táblázat sorol fel), hogy azonos jelentéstartalommal bírnak-e, mint ahogyan a rendeletben szerepelnek. Ahol csak nominális értékben volt elérhető, úgy abban az esetben a település állandó népességével osztottam el. Túlnyomó többségben 2022-es adatokkal számoltam, azonban a komfort nélküli lakásokat és az érettségivel rendelkezők arányát csak a 2011-es népszámlálás eredményei közt találtam meg, emellett a kiskereskedelmi üzleteknél a 2014-es, a rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakásoknál pedig a 2012-es adatokat használtam (3. táblázat)⁶. Két mutatót kénytelen voltam átfogalmazni a megfelelő adatok hiányában, így a rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek aránya helyett csak a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek aránya került bele az indexbe, illetve az önkormányzatok helyi adóbevételeinek arányát az egy főre jutó helyi adóbevételekkel helyettesítettem. Természetesen az összehasonlíthatóság nem teljesen maradéktalanul a 2015-ös lehatárolással, ám az eredményeket vizsgálva nem látunk jelentős eltéréseket, így feltételezhetjük, hogy a dolgozat számításai fedik a valós helyzetet.

Az adatok kigyűjtését és ellenőrzését követően a rendelet útmutatása alapján minmax, illetve maximin normalizálással hajtottam végre standardizálást az (1) és (2) képlet segítségével. Utóbbi segítségével a változók értékeit egy irányba fordítottam az azonos jelentéstartalom érdekében. Így a kapott kompozit mutató értékei egy 0 és 1 közötti skálán helyezkednek el, ahol a 0 jelenti a legkevésbé, az 1 pedig a legdepriváltabb állapotot.

⁶ Balatonakarattyá 2014 október 12-én vált ki Balatonkeneséből, az azelőtti időszakra nem rendelkezett adatokkal. Ennek orvoslására Balatonkenese értékeit alkalmaztam ennél a 4 indikátornál.

$$fa_{i,j,norm} = \frac{fa_{i,j} - \min(fa_{i,j})}{\max(fa_{i,j}) - \min(fa_{i,j})} \quad (1)$$

$$fa_{i,j,norm} = \frac{fa_{i,j} - \max(fa_{i,j})}{\min(fa_{i,j}) - \max(fa_{i,j})} \quad (2)$$

$$fa_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n fa_{i,j,norm} \quad (3)$$

$$fi = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m fa_i \quad (4)$$

Ahol:

- $fa_{i,j,norm}$: normalizált alapindikátor
- $fa_{i,j}$: alapindikátor
- $\min(fa_{i,j})$: az alapindikátor legkisebb értéke
- $\max(fa_{i,j})$: az alapindikátor legnagyobb értéke
- fa_i : csoportindikátor
- n : csoportban szereplő indikátorok száma
- fi : komplex mutató
- m : csoportindikátorok száma
- i : település
- j : mutató

Ezek után pedig először a mutatócsoportokon belül számoltam átlagot (3. képlet), majd az így kapott értékeket még egyszer átlagoltam (4. képlet), ezzel pedig előállt a végső mutatószám településenként.

	Eredeti indikátor neve	Jelentéstartalom változás	Időszak	Fordított skála
<i>Társadalmi és demográfiai helyzet</i>	Halálozási ráta (az 1000 lakosra jutó halálozások száma) az elmúlt öt év átlaga, ‰	-	2018-2022	Nem
	Vándorlási különbözet ezer lakosra (az utolsó öt év átlaga) - ezrelék	-	2018-2022	Igen
	Tízezer 0–2 éves állandó lakosra jutó bölcsődei ellátást és napközbeni gyermekfelügyelet szolgáltatást nyújtó férőhelyek száma, db	-	2022	Igen
	Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek aránya a 0–24 éves állandó népességből, %	0-18 éves népséget vettem figyelembe	2022	Nem
	Aktív korúak ellátásában (rendszeres szociális segélyben és foglalkoztatást helyettesítő támogatásban) részesítettek ezer állandó lakosra jutó száma, fő	csak a foglalkoztatást helyettesítő támogatást vettem figyelembe	2022	Nem
<i>Lakás és életkörülmények</i>	Használt lakások átlagos ára, Ft	-	2022	Igen
	Az utolsó öt év során épített lakások aránya az időszak végi lakásállományból, %	-	2018-2022	Igen
	Komfort nélküli (lakott) lakások a lakott lakások %-ában	-	2011	Nem
	Az egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem, ezer Ft	-	2022	Igen
	A természetes személyek által üzemeltetett személygépkocsik kor szerint súlyozott ezer lakosra jutó száma, db	a kor szerinti súlyozás hiányzik	2022	Igen
<i>Helyi gazdaság és munkaerőpiac</i>	A 18 éves és idősebbek között a legalább középfiskolai érettségivel rendelkezők aránya, %	-	2011	Igen
	Nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú állandó népességből, %	-	2022	Nem
	Tartósan – legalább 12 hónapja folyamatosan – nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú állandó népességből, %	-	2022	Nem
	A legfeljebb általános iskolát végzett nyilvántartott álláskeresők aránya, %	-	2022	Nem
	A működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma, db	-	2020	Igen
	Kiskereskedelmi üzletek ezer lakosra jutó száma, db	-	2014	Igen

	Eredeti indikátor neve	Jelentéstartalom változás	Időszak	Fordított skála
	Az önkormányzatok helyi adóbevételeinek aránya a tárgyévi bevételekből, %	Az egy főre jutó helyi adó bevételeket vettem figyelembe	2022	Igen
<i>Infrastruktúra és környezet</i>	Közütemi szennyvízgyűjtő-hálózathoz kapcsolódott lakások aránya, %	-	2022	Igen
	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, %	-	2012	Igen
	Szélessávú internet előfizetők ezer lakosra jutó száma, db	-	2022	Igen
	Kiépített utak aránya az összes önkormányzati fenntartású közútból, %	-	2022	Igen
	A megyeszékhely elérésének mutatója, perc	-	2022	Nem
	A gyorsforgalmi csomópontok elérési mutatója, perc	-	2022	Nem

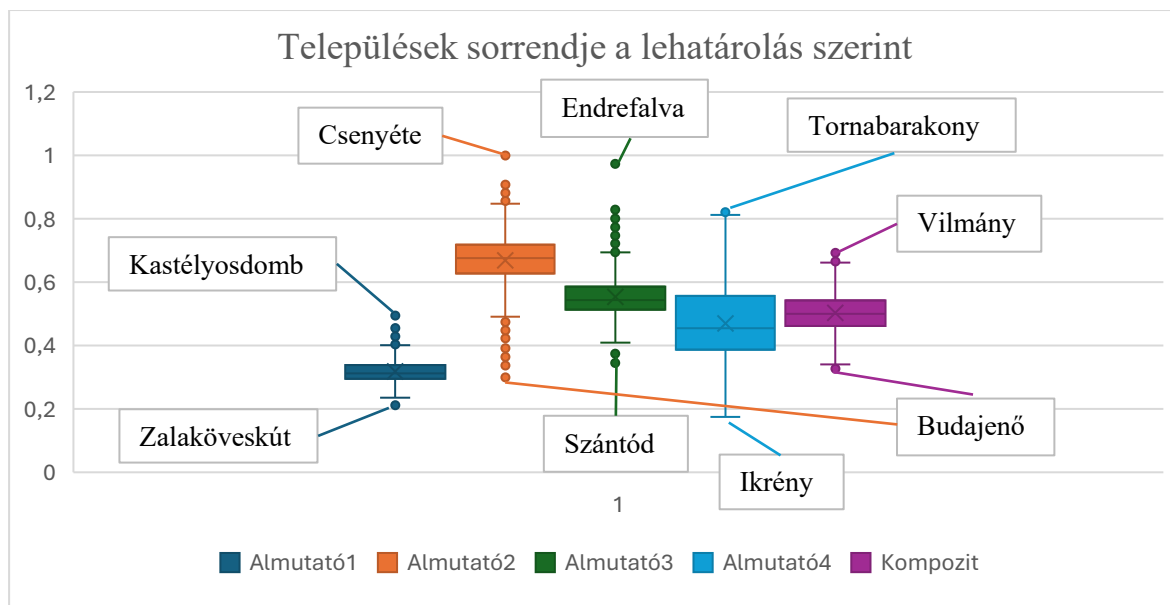
3. táblázat: A kedvezményezett települések lehatárolása során felhasznált adatsorok listája és főbb tulajdonságai

Forrás: saját szerkesztés a 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet alapján

3. A 2022-es lehatárolás eredményei

Ahogy a rendelet tette 2015-ben úgy én is 1053 db településről állapítottam meg a kedvezményezetti státuszt a kompozit mutató alapján. Számításom helyességének igazolása érdekében elsőként összehasonlítottam az általam kapott települések listáját a kormányrendelet mellékletében találhatóval. 874 település őrizte meg kedvezményezett státuszát, emellett 89 „visszaesőt” (2015-ben átmeneti kedvezményezettnek osztályozottak) azonosítottam. 27 eset, ahol a korábbi lehatárolásnál csak tartós munkanélküliséget állapítottak meg, most elmaradottnak minősültek. Így maradt 63 olyan település, amelyek hátrányos helyzete újszerű, így esetükben egyértelműen az életszínvonal romlásáról beszélhetünk valamilyen aspektusban. A 2022-es számítás szerint 803.333 fő lakott deprivált településeken, míg 2015-ben 881.737-en. Ez 8,9 százalékos csökkenést jelent, amelyből csak 1,7% magyarázható hazánk népességének általános csökkenésével, így kijelenthető, hogy a kedvezményezett települések népessége erőbben csökkent, mint az országos átlag. Ezek az eredmények teljesen függetlenek az országos szegénységi aránytól, mely 2015 és 2022 között szintén csökkent (KSH, 2023a). Fontos megjegyezni, hogy a kompozit indexben két indikátor direkt módon foglalkozik a lakosság szám fogyásával (halálozási ráta és vándorlási egyenleg), ami magát a kedvezményezett státuszt is befolyásolta⁷.

⁷ A halálozási ráta és a vándorlási egyenleg átlaga 0,429-es korrelációs értéket mutat a végső kompozit mutatóval.

1. ábra: A települések mutatócsoportonkénti és kompozit értékei a 2022-es lehatárolás alapján*

Forrás: saját szerkesztés

**Megjegyzés: minél magasabb értékkel rendelkezik egy település, annál inkább deprivált*

Ahogy az 1. ábrán is látható, Magyarország leginkább deprivált települése 2022-ben Vilmány volt, egy közel 1500 fő népességgel rendelkező község Borsod vármegyéből. Ezt a címet többek között a munkanélküliségnek (mind mennyiségében és tartósságában), foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek magas arányának és a komfortos lakások hiányának köszönhetné. Reményt adhat a fejlődésre a településtől nem messze futó M30-as autópálya megléte, amely a Miskolc nyújtotta lehetőségeket (legyen ez munkahely, tanulás, vagy vásárlás) hozhatja közelebb, ám ezen hatás kiteljesedéséhez még több évnek kell eltelnie, és a fejlődés nem garantált (Németh 2008). Ezüstérmes ebben a képzeletbeli versenyben Rinyaújnép, az elnéptelenedés határán álló egyetlen utcából álló falu Somogy déli részén. A dobogó legalsó fokára pedig Csenyéte állhatott fel, szintén Borsodból, ahol nem lakik egy érettségivel rendelkező ember sem⁸, valamint a lakóépületek állapota is ezt tükrözi. Velük szemben a lista másik végén áll Budajenő, Üröm és Balatonmárfürdő, akik a kompozit mutató alapján az ország legnagyobb jóléttel rendelkező települései. Az első kettő Budapest agglomerációjában található, Üröm közvetlenül határos a III. kerülettel, így

⁸ Fontos megjegyezni, hogy az érettségizettek arányáról szóló mutató a 2011-es népszámlálás adatait használta fel.

mindkét község növekvő népességgel és sok új építésű lakással büszkélkedhet. Balatonmáriafürdő pedig egy üdülőfaló a Balaton déli partján, ennek köszönhetően az ingatlanárak megsüvegeződnek, valamint a nyaralóknak köszönhetően a vállalkozások száma és az önkormányzat bevételei is igencsak magasak.

Érdemes megvizsgálni az al csoportok szélsőségeit is, hiszen részletesebb információ tárul a szemünk elé, hogy mégis melyik az az indikátor, amely miatt egy település hátrányos helyzetű, vagy ellenkezőleg, jómódú. Ezt a bontást a 4. ábra szemlélteti. Ugyan az almutatók és a végső kompozit mutató között erős pozitív irányú korrelációs kapcsolat áll fent (a legerősebb a Lakás és életkörülményekkel), a rangsor azonban mégis változik. Elsőként a társadalmi és demográfiai helyzet mutatócsoportot nézzük (1. csoport), melyben a leggyengébben a Somogy vármegyei Kastélyosdombó teljesít. Kevesebb, mint 200-an lakják, állandó népességében csökkenő trendet figyelhetünk meg, ám kedvezőtlen helyzetét a foglalkozást helyettesítő támogatások rendkívül magas mértéke okozza. A másik oldalon pedig Zalaköveskút található, ahol az előbb említett támogatásokra senki sem jogosult, emellett a község népessége az elmúlt 5 évben majdnem megduplázódott. A lakás és életkörülmények (2.csoport) tekintetében a már ismertetett Csenyété áll, ahol 2018 és 22 között egyetlen ingatlan sem cserélt gazdát, nem épült új lakás, a meglévők komfort szintje nagyon alacsony, emellett az egy főre jutó személyi jövedelemadó alapja 250 ezer Ft/év körül alakult, amely az ország legalacsonyabbai közt van. Szöges ellentétje ennek a szintén említett Budajenő, ahol 100 millió Ft felett alakul az ingatlanárak átlaga és természetesen az itt élők keresete is országosan az egyik legmagasabb. Tovább haladva harmadik al csoportunkra a Helyi gazdaság és munkaerőpiac nevezetűre Endrefalvát találjuk a leginkább elmaradottnak. Rendelkezésre álló munkaereje alacsony képzettségű, így nem véletlen, hogy itt találjuk a legmagasabb munkanélküliségi szintet hazánkban (34%). Ugyan Szántódon nagyon alacsony az állás keresők aránya, előkelő helyét a kiskereskedelmi üzletek sokaságának és a helyi adók mértékének köszönheti. Utolsóként pedig az Infrastruktúra és környezet maradt (4. csoport), mely a legkevesebb kapcsolatot mutatja a másik 3 mutatócsoporttal. Itt a leghátrányosabb helyzetben lévő település Tornabarakony szintén egy törpefaló (33 fő volt a népessége 2022-ben), ahol se szennyvízelvezetés, se vezetékes internet sincs, valamint az önkormányzati utak is rossz állapotúak. A rendelet alapján a legjobb infrastrukturális helyzettel a Győr mellett található Ikrény rendelkezik, ennek oka

pont az önkormányzati utak kiemelkedő helyzete, illetve belterületén két autópálya is (M1, M85) keresztül fut.⁹

<i>Vármegye</i>	<i>Kedvezményezett népesség</i>	<i>Kedvezményezett települések</i>	<i>Népességarány</i>	<i>Településarány</i>
Bács-Kiskun	60311	45	0,1177305	0,378151261
Baranya	57604	188	0,1544165	0,624584718
Békés	31333	29	0,093427	0,386666667
Borsod-Abaúj-Zemplén	170691	177	0,2609451	0,494413408
Csongrád-Csanád	12395	15	0,0308877	0,25
Fejér	9193	8	0,0216057	0,074074074
Győr-Moson-Sopron	1584	4	0,0034016	0,021857923
Heves	36833	34	0,1250802	0,280991736
Hajdú-Bihar	58068	37	0,108697	0,451219512
Komárom-Esztergom	0	0	0	0
Jász-Nagykun-Szolnok	39376	23	0,106754	0,294871795
Nógrád	47242	55	0,2487796	0,419847328
Pest	8303	5	0,0061327	0,026737968
Somogy	71987	145	0,2315759	0,591836735
Szabolcs-Szatmár-Bereg	136919	122	0,2435484	0,532751092
Tolna	28324	45	0,1303409	0,412844037
Vas	5704	20	0,0227844	0,092592593
Veszprém	10692	35	0,0309998	0,161290323
Zala	16774	66	0,0612881	0,255813953

4. táblázat: A kedvezményezett települések népessége és számossága vármegyénként a 2015-ös kormányrendelet kompozit indexe alapján

Forrás: saját szerkesztés

A kedvezményezett települések elhelyezkedését tekintve nem látunk túl sok változást az elmúlt évtizedekhez képest. A 4. táblázat alapján népességszám és arány tekintetében a leginkább érintett vármegyék Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Somogy, valamint Nógrád. A települések számossága alapján ugyanezen vármegyék a fő érintettek, ám Baranya beelőzi mind a négyet, és az élen áll mind darabszám, mind településarány alapján.

⁹ Amennyiben a település közigazgatási határain belül található egy gyorsforgalmi csomópont, abban az esetben 0 perc a mutató értéke. Ikrény esetében ez kissé torzít, hiszen a csomópontot érintő utak egyike sem fut közvetlen a község lakott területei felé.

A Dunántúlon (a déli rész kivételével) a depriváltság csak elvétve üti fel a fejét, jellemzően apró községekben, ahol kiépítetlen az infrastruktúra, és nincs helyben munkalehetőség, így a fiatalok elköltöznek. Zala és Veszprém jó példák erre a jelenségre, ezen vármegyékben a települések jövőjét véleményem szerint egyedül a turizmus mentheti meg, hiszen többnyire festői környezetben helyezkednek el, ideális célpontok a kikapcsolódásra és rekreációra. Azon községek viszont, amelyek egy nagyváros gyűrűjében helyezkednek el, előfordulhat, hogy magasabb jóléttel rendelkeznek, mint a centrum.

Az Alföld esetében már másabb tendenciák érvényesülnek, leginkább a településszerkezet eltérő jellege miatt, hiszen a kisvárosok dominálják ezt a térséget. A települések méretének és egymástól való távolságának köszönhetően sok kicsi központ alakult ki közepes fejlettséggel, amely az elmaradottságot meggátolja, azonban nem képes magasabb jóléti szintet elérni. A kedvezményezett státusz itt is túlnyomórészt a falvaké, a bekövetkezett romlás az életszínvonalban a mezőgazdasághoz köthető. Egyrészt a szektor foglalkoztatási ereje jelentősen csökkent, másrészt a lehatárolás indikátorai közül is kikerültek az erre vonatkozó mutatók.

Ami pedig Észak-Magyarországot illeti, a nagyobb városok és közvetlen vonzáskörzetükön kívül nem javult a helyzet, hiszen továbbra is dominálják a kedvezményezettségi besorolást. Legjobban szemlélteti ezt a hátrányos helyzetű városok listája: Nagyecséd, Csenger, Kisköre, Rudabánya, Mélykút, Putnok, Abádszalók, Borsodnádásd, Ózd, Tiszacsege, Komádi, Cigánd és Szendrő. Mélykút kivételével (amely Bács-Kiskun) mindegyik város az északkeleti országrészben koncentrálódik. A legnagyobb közülük Ózd (33 ezer fő), a többi település viszont a 10 ezres lélekszámot sem éri el (Gönc például a 2 ezret se). Sokukat a rendszerváltás után emelték vissza városi rangra, valamint lettek járási központok (pl. Putnok), ám ez nem járt semmilyen valós változással, több esetben inkább a helyi gazdaság leépüléséről beszélhetünk (pl. Komádi és Ózd). A probléma tartósságát adja, hogy a 2015-ös lehatárolásban is szerepelt¹⁰ mindegyikük kedvezményezettként, vagy átmeneti kedvezményezettként, vagy tartós munkanélküliséggel sújtott településként.

Szerencsére a fejlődésről is beszámolhatunk, hiszen 10 város számításaim alapján már nem számít hátrányos helyzetűnek, ezek pedig: Balkány, Battonya, Dombrád, Gönc,

¹⁰ Péntes (2014) munkájából látszik, hogy már a 90-es években is deprivált településeknek számítottak, ez azóta sem változott.

Hajdúhadház, Jánoshalma, Kadarkút, Mándok, Nagybajom és Nyírmada. Nagybajom és Kadarkút Somogy vármegyében található, így a Dunántúlon már egyetlen város sem számít kedvezményezettnek, Battonya és Jánoshalma a Dél-Alföldön helyezkednek el, a többi pedig az északkeleti országrészben (Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar). Természetesen ezen települések még mindig a fejlettségi rangsor alsó felében állnak, Nyírmada például éppen csak nem kedvezményezett. Több évnek kell eltelnie még ahhoz, hogy egyértelmű legyen a javulás ténye, hiszen a most leghátrányosabb helyzetű város, Szendrő sem számított deprivált településnek 2015-ben.

4. A kedvezményezettség vizsgálata más szemszögekből

A kormányrendeletben meghatározott 23 indikátor igyekszik minél szélesebb körben feltárni a deprivációval kapcsolatos helyzeteket, ám a mutatók magas száma miatt kiszámítása körülményes, valamint egyes esetekben korlátolt. Szükségesnek érzem még egy alternatív szemszögből is megvizsgálni a települések hátrányos helyzetének mivoltát. A szakirodalomban találhatóak hasonló próbálkozások, akár Pénzes (2015) részéről, akinek Területi Fejlettségi Indexe összesen 7 mutatóból javasolta a kedvezményezettség lehatárolását. Számítását járási és települési szinten (melyet aztán járásonként aggregált) végezte el és a 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet értékeivel szignifikáns és nagyon erős kapcsolatot talált (0,9 feletti a Pearson-féle korrelációs együttható mindkét esetben). Tovább erősítette bennem a kevesebb néha több gondolatát Papp, Nagy és Boros (2015) eredményei, hiszen ők még tovább bővítették a mutatók körét, ám az nem okozott szignifikáns változást. Tanulmányukban a Környezet és Egészség (KÖ-EG) elnevezésű mutatócsoportot adták hozzá a kormányrendeletben meghatározottakhoz, így szerették volna a jólét mellett a jólétet is beemelni a mérésbe. Az a kevés eltérés, amit tapasztaltak a lehatárolás során, a községeket favorizálta inkább, valamint pár város átkerült a kedvezményezett kategóriába ennek köszönhetően.

Jelen fejezetben tehát ismertetem az általam készített kompozit indexet, amely kevesebb indikátort használ, mint a 2015-ös, valamint az indikátorokat nem rendeztem mutatócsoportokba. A mutatók kiválasztása minden esetben hordoz magában szubjektivitást, ez esetemben sincs másképp, azonban igyekszem választásaimat kellőképpen alátámasztani. Az összehasonlíthatóság érdekében ugyanazon módszertant használtam, azaz minmax transzformációval standardizáltam (1. és 2. képlet), valamint a 2022-re számított kompozit mutatóval egy irányba fordítottam az adatsorokat. Öt indikátorral kíséreltem meg lefedni a hátrányos helyzet aspektusait, amelyek a következők:

- Alkalmazottak aránya a 15. évet betöltött népességhez viszonyítva
- Egy főre jutó energiafelhasználás (villany, gáz, távhő)
- Felsőoktatásba jelentkezők aránya az össznépességhez viszonyítva¹¹

¹¹ A TEIR rendszerében csak 2012 és 2014 közötti adatok voltak fellelhetőek.

- Népeségváltozás (természetes szaporulat + vándorlási egyenleg) 2018-22 közötti átlaga
- Legközelebbi központi település (legalább 20 ezer fős város vagy a saját járásszékhely) elérési ideje közúton a leggyorsabb úton átlaga (perc)

Az alkalmazottak aránya a gazdasági aktivitást hivatott mérni. Azért esett a választásom erre a munkanélküliségi ráta helyett, mert abban az inaktívok csoportja nem szerepel, pedig pont ők az egyik leginkább kitettek a szegénység kockázatának. A korcsoport esetén a 15 és 74 év közti korosztályt szerettem volna a nevezőben, ám települési szinten nem találtam releváns adatokat, így maradtam a 15 év felettieknél, ezzel is esélyt adva a munkaszerződéssel rendelkező nyugdíjasoknak. Valamint a munka világa nemcsak a jövedelmi szintre, hanem a szociális kapcsolatokra is hatással van. (Molnár és Kapitány, 2014) A foglalkoztatási ráta emelését célként tűzték ki az Európa 2020 stratégiában¹² is, Magyarországon pedig 74,4%-on állt 2022 decemberében, ezzel csak éppen elmaradva a vállalt 75 százaléktól (KSH 2023b, Galambosné Tiszberger 2019). Az ország legalacsonyabb alkalmazotti rátájával Felsőszenterzsébet rendelkezik, a legmagasabbal pedig Hagyárosbörönd. Érdekes, hogy egymástól mindössze 40 kilométerre találhatóak Zala vármegyében, valamint mindkét község aprónak számít.

Az egy főre jutó energiafelhasználás a lakások komfortszintjét igyekszik megragadni. Elméleti megalapozottságát az ENSZ Fenntartható Fejlődés céljai között is megtaláljuk (ENSZ 2023), amely szerint biztosítani kell a megfizethető és tiszta energiát minden ember számára. Emellett az AROPE anyagi deprivációra vonatkozó pillére is foglalkozik az otthon kellően melegen tartásával, illetve a közüzemi számlák rendezésével is. A mutatót a település által felhasznált villanyáram, földgáz és távhő egy főre vetítése után normalizáltam, majd átlagoltam. Az így kapott értékek alapján a legalacsonyabb energiafelhasználással Nyésta, egy eldugott borsodi zsákfalu rendelkezett 2022-ben. Majdnem 1000-szer annyi energiát használnak a lista másik végén található Gönyűn, amit a területén található földgázalapú erőmű magyaráz. Ezen óriási különbség csiszolására szélsőérték eliminációt végeztem, azaz

¹² „Foglalkoztatás: 75 százalékot érje el a 20-64 éves korosztály foglalkoztatottsága.” (Galambosné, 2019, 106-107.o.)

kizártam a standardok átlagától 3 szórás egységnyi távolságnál messzebb lévőket, így az új maximum „csak” 379-szerese a minimum értéknek és ez a szám Kazincbarcikához tartozik. Fontos megjegyezni, hogy a mutatóból hiányzik a fával való fűtés, mint opció, valamint a lakóépületek energiahatékonyságát is mellőzi, ám dolgozatomban nem vállalkozok Magyarország lakóépületeinek pontos energetikai helyzetének bemutatására. További pontatlansága a mutatónak, hogy a háztartások mellett a vállalkozások energiafelhasználását is szerepelteti, így értelmezése során ezt is figyelembe kell venni.

A 2015-ös kormányrendeletben egyetlen indikátor foglalkozik az iskolai végzettséggel, amely mindössze az érettségizettek arányát méri. A szakirodalomban megjelenő deprivációs indexek közül például a skót többszörös depriváltsági indexben (Scottish Index of Multiple Deprivation, SIMD; Bilicz, 2024) találunk a felsőoktatási részvételtől mutatót, illetve Papp, Nagy és Boros (2015) tanulmányukba szintén beemelték. Az iskolázottsági mutatók figyelembevételének szükségességére utal Lengyel (2012) tanulmánya is, aki a regionális versenyképesség vizsgálatában szót ejt arról, hogy az adott térség tagjai csak akkor részesülnek a fejlődésből, ha ők maguk is részesei annak. Az endogén fejlődés elméletekben pedig szerepel a tudás, mint versenyelőnyt nyújtó tényező.

Miután Magyarországon kezd széleskörűvé válni a középiskolai érettségi (a 2022-es népszámlálás szerint a 15 évnél idősebb népesség több, mint fele rendelkezik vele, KSH 2022), így az évek előrehaladtával egyre kevesebb differenciáló hatása van. Molnár és Kapitány (2014) tanulmányukban arról írnak, hogy Magyarországon a szubjektív jóllétet csak a diploma emeli, az érettségizettek csupán a szélesebb társadalmi kapcsolatok, illetve a jobb egészségi állapot miatt térnek el az alacsonyabb iskolát végzettektől. Több alapvető közszolgáltatás esetében is diplomás alkalmazottakra van szükség (pl. oktatás, egészségügy). Amennyiben egy településen nincsenek felsőoktatásba jelentkezők, úgy a szolgáltatásokat a jövőben egyre nehezebb lesz fenntartani. Utolsó érvként hoznám fel, hogy a diplomások átlagkeresete szignifikánsan eltér a diplomával nem rendelkezőkétől (KSH 2024). Harmadik mutatóm a felsőoktatásba jelentkezők aránya tehát a lakosság iskolai végzettségét hivatott mérni. Azért nem a végzetteket vettem alapul, mert szerettem volna az agyelszívás¹³ hatását kiszűrni. A felvettek száma a jelentkezőkével majdnem

¹³ A magasan képzett munkavállalók elvándorlását jelenti a magasabb életszínvonal reményében. Általában országok között szokás e fogalmat használni, azonban véleményem szerint szubnacionális szinten is érdemes vele foglalkozni.

determinisztikus kapcsolatot mutatott, így inkább utóbbit alkalmaztam a minél szélesebb körű mérhetőség érdekében. Az általam fellelt három év adataiból átlagot vontam és azután normalizáltam csak az adatokat. 125 olyan települést találtam, ahol 2012 és 2014 között egy személy sem jelentkezett a felsőoktatásba. Ezek átlagnépessége 165 fő körül alakult, nem meglepő módon az alacsony népességű települések körében probléma ez, közülük a legnagyobb az akkor¹⁴ 905 fős Nyírpilis. A rangsor másik végén szintén egy apró községgel találkozunk, a mindössze 39 főt számláló Megyerrel, itt 2014-ben 10-en is jelentkeztek valamilyen felsőoktatási intézménybe¹⁵.

Következő mutató a népességszámváltozás, amely az eredeti lehatárolásban is szerepel, kivéve a születésszámot. Ennek okát leginkább abban látom, hogy a halálozás, illetve a vándorlás esetén egyértelmű következtetéseket lehet levonni, ám a születési rátával már más a helyzet. Németh (2008) településtipológiája alapján két elmaradottnak számító klasztert azonosított, köztük az eltérést leginkább a demográfiai helyzet okozta. Meglátásom szerint egy településnek csak úgy van jövője, ha az ott élők vállalnak gyerekeket, tekintet nélkül a jövedelmi viszonyokra. A két szélsőséget megint Zalában találjuk meg, a legrosszabb népességi helyzetben Csertalajos, a legjobban pedig Zalaköveskút van. Mindkettő egyútcás falu alacsony lélekszámmal, így, ha csak egy család is elköltözik (vagy éppen letelepül), annak óriási hatása van az adatokra. Ha a törpefalvakat kizárjuk, akkor Nagytarcsán nőtt és Hidasnémetin csökkent legnagyobb mértékben a lakosság.

Végezetül pedig az infrastruktúrára vonatkozóan is fontosnak tartottam, hogy egy kapcsolódó mutatót az új indexembe építsek. A 2015-ös rendeletben kettő indikátor is foglalkozik a távolsággal, az egyik a gyorsforgalmi csomópontot, a másik pedig a megyeszékhelytől való távolságot méri. Természetesen nem légből kapott mutatók ezek sem, ám számos kritika illeti őket. Németh (2008) doktori értekezésében vizsgálta az autópályák fejlettségre gyakorolt hatását, számításai alapján pedig egyáltalán nem talált kapcsolatot a kettő között. A dolgozat szerint az autópályák a már meglévő főúthálózattal párhuzamosan épültek, ráadásul főváros-centrikusan, így a térszerkezetben nem történt érdemi változás, csupán a Budapesttől való távolság rövidült le. Ugyan a megyeszékhelyek intézményi ellátottságuk miatt fontos szerepet töltenek be, ám a mindennapos ügyekhez (például bevásárlás, szórakozás, hivatali ügyintézés, iskolába járás, egészségügyi szolgáltatás

¹⁴ 2014-ben

¹⁵ Ám közülük csak egy ember nyert felvételt.

igénybevétele) nincs feltétlenül szükség rájuk. Nem szerepel emellett a mutatóban az az eshetőség, melyben egy település közelebb van egy szomszédos vármegye székhelyéhez¹⁶. Figyelmen kívül hagyja továbbá a megyei jogú városokat is, pedig azok funkciója pont a megyeszékhelyekével megegyező. Az alternatíva keresése közben gondolkoztam a vasúttól való távolságban, ám a MÁV-ot napjainkban kevésbé kötjük a jóléthez, emellett a menetrend sűrűségéről semmilyen adatot nem szolgáltat, így elvettem az ötletet. A TEIR adatbázisából kiindulva alkottam meg ötödik mutatómat, amely megvizsgálja egy adott település 20.000 fő feletti várostól és saját járásszékhelyétől vett távolságát és a kisebbet alkalmazza. A legalább 20 ezres népességű települések szinte kivétel nélkül központi szerepet töltenek be, valamint méretükből fakadóan több lehetőség is társul hozzájuk. Azonban ez egy elég éles válaszvonal, hiszen diszkvalifikál minden olyan települést, ami éppen nem éri el ezt a határt.¹⁷ Így ennek a hatásnak a tompítása érdekében emeltem be a mutatóba a járásszékhelyeket, melyek töltenek be központi szerepet, kiváltképp azokon a területeken, ahol nem találhatóak nagyobb városok (pl. Szabolcs-Szatmár-Bereg keleti része).

Magyarország legvidékibb települése címet így Tornaszentjakab viseli, egy a szlovák határmentén található kisfalu. A listán előkelő helyen szereplő további települések is mind az ország északkeleti részében találhatóak. A térszerkezet ezen torzságát visszavezethetjük Trianonra, hiszen Kassa, vagy Rozsnyó lenne ezen községek számára a központ, ám az államhatárok miatt ez nem teljesül. Hazánkban 61 darab 20.000 fő feletti település található, melyből 53 tölt be közigazgatási funkciót. Ezen 53 város lakossága megközelíti a 4 és fél milliót, tehát az ország népességének egyik felét jelentik.

¹⁶ Szintén személyes példa: Siófok környékén élek, és Székesfehérvár meghatározóbb a környék életében, mint Kaposvár, nemcsak közelsége, hanem közlekedési opciók sokszínűsége miatt is. Valamint maga Siófok vonzáskörzete is túllóg Somogy határain.

¹⁷ Például Várpalota (19722 fő) nem különbözik sokban Hatvantól (20044 fő).

5. Eredmények az Új index alapján

Az előző fejezetben bemutatott mutatók kiválasztását és transzformálását követően elsőként kiszámoltam azok egymással való korrelációját. A kapcsolatok bár 5 százalékos aljánál szignifikánsak¹⁸, igen gyengének bizonyultak (5. táblázat). Miután a depriváció és a szegénység több dimenzióval rendelkezik, így teljesen független változókat nem találhatunk méréseink során, ám ebben az esetben kicsi az átfedés a mutatók közt. A legerősebb kapcsolat a 20000 fő feletti városok és járasszékhelyektől való távolság és a felsőoktatásba jelentkezők aránya között található. Ebből azt olvashatjuk ki, hogy a központoktól távol eső településeken a tanulási kilátások valamivel rosszabbak, mint az ország többi pontján.

	<i>Energia standard</i>	<i>Népességváltozás</i>	<i>járás+20000</i>	<i>jelentkezők</i>	<i>alkalmazottak</i>
Energia standard	1				
Népességváltozás	-0,0088697	1			
járás+20000	0,2398967	0,171773	1		
jelentkezők	0,1962021	0,202849	0,2534747	1	
alkalmazottak	0,0495954	0,161395	0,1748804	0,1796135	1

5. táblázat: Az új index mutatóinak egymással való korrelációja

Forrás: saját szerkesztés

	<i>Almutató1</i>	<i>Almutató2</i>	<i>Almutató3</i>	<i>Almutató4</i>
energia	0,1671714	0,248972	0,3054561	0,2581904
népességváltozás	0,5674134	0,416844	0,2961604	0,235470
járás+20000fő	0,2192163	0,274592	0,213373	0,2804633
jelentkezők	0,4321082	0,54322	0,5098111	0,3781168
alkalmazottak	0,1776392	0,205719	0,097163	0,2433504

6. táblázat: Az új index mutatóinak és 2015-ös kompozit mutatócsoportjainak egymással való korrelációja

Forrás: saját szerkesztés

Az újonnan alkalmazott mutatókat részben úgy választottam, hogy a kormányrendeletben használt mutatócsoportokat próbálják meg kifejezni, például a járasszékhely és 20.000 fő feletti várostól való távolság az Infrastruktúra és környezetet hivatott helyettesíteni, a népességváltozás pedig a Társadalom és demográfiai helyzetet. Ezen gondolatokat szükségesnek láttam alátámasztani, így kiszámítottam a rendeletben alkalmazott

¹⁸ Kivéve a népességváltozás és az energiafelhasználás között.

mutatócsoportok, és az új mutatók közti korrelációs értékeket (6. táblázat). Minden esetben szignifikáns és pozitív irányú kapcsolatokat találtam, ám nem abban a mértékben, amelyben számítottam rá. Eredeti teóriámat csak a népességváltozás mutató igazolja, hiszen a legerősebb kapcsolatot az 1. csoporttal adja (Társadalom és demográfiai helyzet). A táblázatban összeségében legerősebb összefüggés a felsőoktatásba jelentkezők és a Lakás és életkörülmények (2. csoport) között található, ami azért meglepő, mert azon csoport indikátorai egyáltalán nem tartalmaznak közvetlen utalást az iskolai végzettségre¹⁹. Nem sokkal gyengébb a Helyi gazdaság és munkaerőpiaccal (3.csoport) való kapcsolat sem, itt már szerepelt az eredeti indikátorok között is tanulmányi szintre utaló (3. táblázat). Az alkalmazottak aránya és az energiafelhasználás már gyengébb összefüggéseket mutatnak, ellenkezőleg, mint ahogy azt vártam. Az alkalmazottak aránya éppen közepes erősségű kapcsolatban van a Lakás és életkörülményekkel (2.csoport), ugyanez mondható el az energiafelhasználás és a Helyi gazdaság és munkaerőpiac (3. csoport) kapcsolatáról. Utóbbira magyarázat lehet, hogy az energiafelhasználásnál az egész településre vonatkozó adatot osztottam el az állandó népességgel, így, ha ott sok vállalkozás működik, az emeli a mutató értékét. Az alkalmazottakról Gábos és Tátrai (2022) szolgálhatnak némi magyarázattal, miszerint a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedtek a szegényeken belül, így a foglalkoztatás alacsony mértéke jelenthet életkörülménybéli romlást. Valamint nem feledkezhetünk meg a nyugdíjas háztartásokról²⁰ sem, akik nem alkalmazottak, és az SZJA sem vonatkozik rájuk. Végezetül a járasszékhely és a 20.000 fő népességű településtől való távolság sem mutatott olyan kapcsolatokat, mint vártam. Szinte azonos erősségű összefüggést mutat a Lakás és életkörülményekkel (2.csoport) és az Infrastruktúra és környezettel (4. csoport). Erre magyarázat lehet, hogy a központi településeken és agglomerációjukban az ingatlanárak jellemzően magasabbak, valamint a hátrányos helyzetű településeken kevés új lakás épül (ha épül egyáltalán).

¹⁹ Ám közvetve annál inkább, hiszen a magasabb végzettség általában magasabb jövedelemmel is jár, ami magasabb adóalapot és lakásárakat eredményez. (KSH, 2024)

²⁰ A nyugdíjasok szegénységi kitettsége az elmúlt évtized során nőtt, hiszen a nyugdíjak átlagértéke egyre inkább távolodott a keresők átlagjövedelmétől. (Gábos és Tátrai, 2022)

<i>Vármegye</i>	<i>Kedvezményezett népesség</i>	<i>Kedvezményezett települések</i>	<i>Népességarány</i>	<i>Településarány</i>
Bács-Kiskun	53060	33	0,103576	0,277310924
Baranya	50650	143	0,135775	0,475083056
Békés	40342	28	0,12029	0,373333333
Borsod-Abaúj-Zemplén	84351	129	0,128952	0,360335196
Csongrád-Csanád	27265	19	0,067943	0,316666667
Fejér	14096	10	0,033129	0,092592593
Győr-Moson-Sopron	60974	65	0,130941	0,355191257
Heves	37377	29	0,126928	0,239669421
Hajdú-Bihar	85205	44	0,159495	0,536585366
Komárom-Esztergom	10188	6	0,033407	0,078947368
Jász-Nagykun-Szolnok	49547	24	0,134329	0,307692308
Nógrád	30994	42	0,163217	0,320610687
Pest	25299	13	0,018686	0,069518717
Somogy	77550	135	0,249472	0,551020408
Szabolcs-Szatmár-Bereg	66318	67	0,117965	0,292576419
Tolna	45069	58	0,207398	0,532110092
Vas	20897	55	0,083472	0,25462963
Veszprém	19858	45	0,057575	0,207373272
Zala	45430	108	0,16599	0,418604651

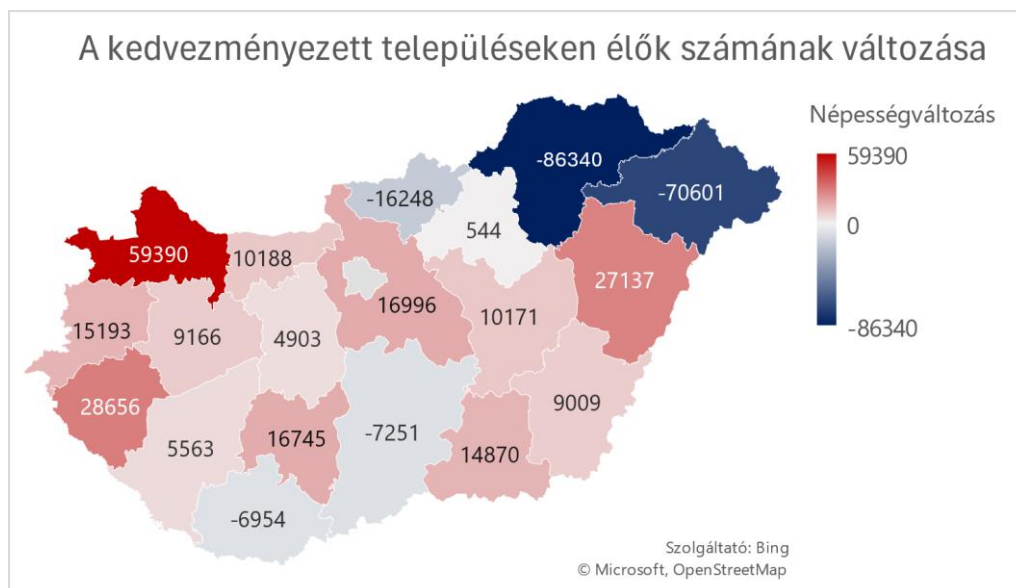
7. táblázat: A kedvezményezett települések népessége és számossága vármegyénként az új index alapján

Forrás: saját szerkesztés

Az új index alapján ismételten lehatároltam a kedvezményezett településeket, melyek jellemzőit az alábbiakban ismertetem. 610 település őrizte meg hátrányos helyzetét, jellemzően apróbb települések, átlagnépességük 676 fő, ami mindkét indexnél alacsonyabb (5. és 8. ábra). Ebből arra következtethetnénk, hogy az új index a kisebb lélekszámú településeket sorolja a szegény kategóriába, köszönhetően a járásszékhely és 20.000 fős várostól való távolság mutatójának. Érdekes módon nőtt a nagyközségek és a városok száma, utóbbi esetében 15-ről 33-ra (lásd 1. és 2. függelék) és elhelyezkedésük sokkal szétszórtabb, hiszen a Dunántúlról is kerültek be (pl.: Fertőd, Pacsa, Gyönk és Simontornya), valamint a Dél-Alföldről is képviseltetik magukat (pl.: Battonya, Csanádpalota, Tompa).

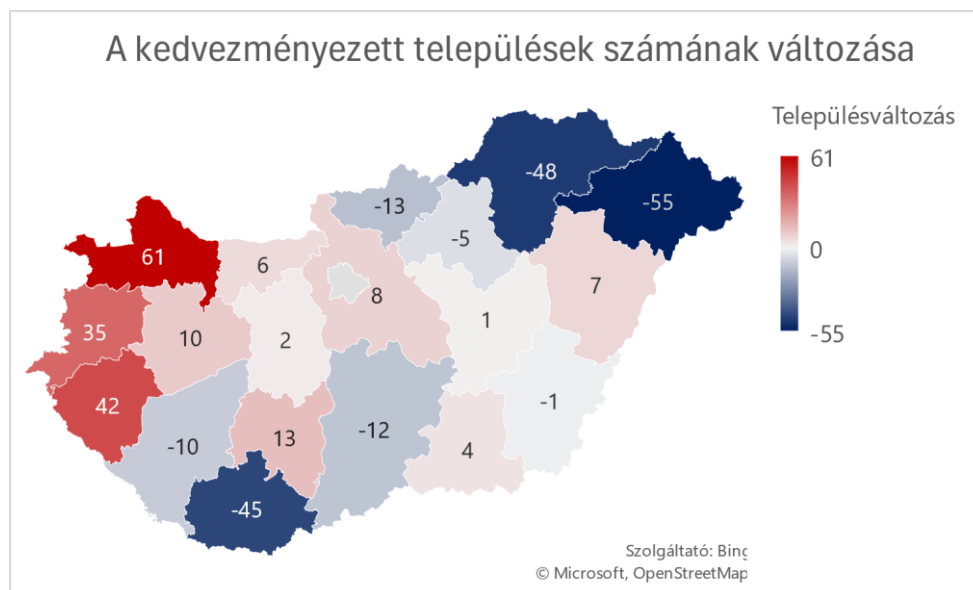
Az index alapján több szegény település azonosítható a Dunántúlon, leginkább a nyugati határ mentén, ezek a változások Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala vármegyéken érhetőek tetten (7. táblázat, 2. és 3. ábra). Jelentős javulás állt be a módszer alapján Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyékben, utóbbi kettőnél megkezdődött

a hátrányos helyzetű településeken élők száma, így közel kerültek az országos átlaghoz. (7. táblázat és 2. ábra). Az új index alapján Somogy és Tolna vármegyében található a legtöbb deprivált településen élő állampolgár, előbbinél megfigyelhető a nagyobb települések lecsúszása (2. és 3. ábra). Kiemelendő továbbá még, hogy Közép-Magyarország, illetve a Közép-Dunántúlon is erősebben jelentkezik a probléma (pl.: Lábatlan), ezzel is tovább erősítve a képet, hogy a hátrányos helyzet nemcsak az ország szélső vidékein létező probléma.

**2. ábra: Az új index szerinti kedvezményezett településeken élők számának változása
2022-es lehatároláshoz viszonyítva**

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra: Az új index szerinti kedvezményezett települések számának változása 2022-es lehatároláshoz viszonyítva

Forrás: saját szerkesztés

Az index alapján a legszegényebb település Magyarországon Csertalakos, melyről a népességváltozás mutató ismertetésénél esett szó, ám a többi mutató alapján is elmaradottnak számít. A lista élén található deprivált települések mind községek és jellemzően nagyon aprók (Tornabarakony, Debréte, Tornakápolna). A legnagyobb jóléttel rendelkező település címe pedig szintén egy törpefalué, a korábban már említett Megyeré. Ezt az előkelő helyet a 2014-es felsőoktatásba való jelentkezésnek köszönheti, valamint demográfiai értelemben is stabil. A lista ezen felét nézve már gyakoribbak a nagyobb települések, városok közül Szentendre áll a legjobb helyen.

A vármegyeszékhelyek sorrendje teljesen független a vármegyéktől, habár az élen Székesfehérvárt és Veszprémet találjuk, utána viszont Nyíregyháza, Szolnok, Kecskemét és Eger következik. A sort Salgótarján, Kaposvár, Zalaegerszeg, Miskolc és Pécs zárja, utóbbi kettő esete érdekes, hiszen hiába található mindkét városban jelentősebb egyetem, a népességfogyás miatt mégis kedvezőtlenebb pozíciót foglalnak el. A teljes képhez hozzátartozik, hogy a vármegyeszékhelyek között utolsó Salgótarján az ország települései között a 145. helyet foglalja el²¹ az új index szerint.

²¹ A 2015-ös rendelet szerinti lehatárolásban nem került be a legjobb 1000 település közé sem.

	<i>járás+20000fő</i>	<i>energia</i>	<i>jelentkezők</i>	<i>alkalmazott</i>	<i>népességváltozás</i>
Új index	0,812327	0,287317	0,67234	0,48875	0,399604

8. táblázat: Az új index és mutatói közt lévő kapcsolatok

Forrás: saját szerkesztés

Felmerül a kérdés, hogy milyen összefüggésben állnak az általam meghatározott mutatók az új index-szel, ennek megválaszolására készítettem a 8. táblázatot. A járásszékhelytől és a legalább 20.000fős településektől való távolság mutatta a legerősebb pozitív irányú korrelációt az új index-szel, amely nem túl meglepő, hiszen minél nagyobb egy település, annál szélesebb az ellátottsága, mely ellentétes a deprivált állapottal. A Dél- és Nyugat Dunántúl több térsége jellemzően azért került a hátrányos helyzetűek közé, mert hiányoznak a nagyobb települések. Szintén erős a kapcsolat a felsőoktatásba jelentkezetek arányával, a lista két végén szereplők jól illeszkednek ebbe a kijelentésbe. A deprivált településeken nagyon alacsony számban, vagy egyáltalán nem volt jelentkező a felsőoktatásba. Ez két dolgot is jelenthet, egyrészt, hogy nem, vagy nagyon kevesen élnek ott fiatalok, viszont az is lehetséges, hogy az ott élő fiatalok tanulmányi eredményei rosszabbak, mint az országos átlag, így elesnek a továbbtanulástól. Az alkalmazotti ráta és a népességváltozás már csak közepes erősségű kapcsolatokat mutatnak az új index-szel. A hátrányos helyzetű településeknél túlnyomórészt csökkenő népességről beszélhetünk, míg a magas foglalkoztatást a jómódú települések mondhatják el magukról. A legkevesebb összefüggést pedig az energiafelhasználás mutatja az index-szel, mégis látszik, hogy a szegénysorsú települések jellemzően kevesebb energiaforrást vesznek igénybe.

Tovább vizsgálódva megnéztem azt is, hogy milyen kapcsolatok állnak fent az új index és a kompozit mutató, illetve annak alcsoportjai között. Ugyan mutatónként külön már esett róla szó, összesítve is érdemes vetni rá egy pillantást. A két index (eredeti kompozit és az újonnan alkotott index) közepes pozitív irányú kapcsolatot mutatnak egymással ($r=0,57$), ami szerencsés, hiszen mindkét módszer az elmaradott településeket hivatott mérni. Az eltérések természetesen megmutatkoztak a település listában is, 58%-os az egyezés a két lista közt. Az alcsoportokkal azonban már mindegyik esetben gyengébb összefüggések fedezhetők fel (9. táblázat).

Az új index leginkább a Lakás és életkörülményekkel (2.csoport) mutat illeszkedést. Ez az eredmény már korábban is megmutatkozott, hiszen az öt indikátorból három is szintén ezzel

az alcsoporttal korrelál a legjobban. Érdekes látni, hogy a Helyi gazdaság és munkaerőpiac dimenziója az, ami a legtávolabb helyezkedik el az új indextől. Bár a kapcsolat közepesen erős, a determinisztikustól messze áll, így kimondható, hogy az új módszer szerinti lehatárolásban a térszerkezetet valóban alternatív szemszögből ragadja meg.

	<i>1.csoport</i>	<i>2.csoport</i>	<i>3.csoport</i>	<i>4.csoport</i>
Új index	0,46779223	0,535917	0,436713202	0,450647954

9. táblázat: Az új index és a 2015-ös kompozit mutatócsoportjaival fennálló kapcsolat

Forrás: saját szerkesztés

6. Összegzés

A hazai szabályozás tekintetében talán sohasem volt ilyen hosszú ideig érvényben a települési kedvezményezettségről szóló kormányrendelet, mint a 105/2015-ös. Újszerűségét elsősorban az indikátorok normalizált skálán való mérése adta az addigi 10-es skálán való osztályozáshoz képest, emellett számos új szempontból vette figyelembe a szegénység vetületeit. Elemzésem során a TeIR-ben legújabb elérhető adatokkal aktualizáltam a kedvezményezettek listáját, mely alapján közel 200 település státusza változott meg. A hátrányos helyzetet több szempontból ragadja meg az index, ám ezen szempontok egymással való korrelációja kifejezetten magas, alátámasztva ezzel a többdimenziós szegénység gondolatát. A kedvezményezett városokat vizsgálva azt találtam, hogy a Dunántúli régióban csökkent a lemaradás, a nagyobb lélekszámú deprivált települések tömegesen jellemzően már csak Északkelet-Magyarországon találhatók. Felhívtam azonban arra is a figyelmet, hogy egyes települések a hátrányos helyzet határán állnak így javulásuk tartóssága kétséges, kiváltképp, ha annak forrása a kedvezményezettségből adódó állami támogatás volt.

Pár mutató helye vitatható a kompozitban, például a szélessávú internetelérésről szóló, hiszen a háztartások mérete nagyban meghatározza, hogy 1000 főre hány előfizető jut. Célszerű lenne az ezzel való súlyozás, ám véleményem szerint inkább a mobilinternet előfizetésre kellene cserélni az indikátort, hiszen az sokkal inkább egyéni, valamint kiküszöbölhetné az infrastrukturális lefedettségéből adódó problémákat is. Kutatásom kezdetén azt hittem, hogy a közüzemi szennyvízelvezetés már nem bír differenciáló erővel, azonban 2022-ben még 999 darab település nem rendelkezett vele, emellett csak 81 település mondhatta el magáról, hogy épületeinek száz százaléka kapcsolódik a hálózathoz, így ez az indikátor még mindig relevánsnak bizonyul. A kiskereskedelmi üzletek már nem ilyen egyértelműek, fontos információval jár azok típusainak ismerete. Az adatok közt egyenlő súllyal szerepel egy hipermarket és egy kisbolt, ami nem ugyanazt az ellátási szintet nyújtja vásárlói számára. Utóbbiak árszínvonala magasabb, mint a nagyobb üzletláncoké, amely egyenlő jövedelmek mellett is magasabb terhet ró azon településeken élőkre, ahol csak kisbolt található. A kompozit mutató eredményeinek finomítása érdekében az ezer főre jutó kiskereskedelmi üzlet nagyságot (m^2 -ben) javasolnám. Ezenfelül dummy változóként bekerülhetne, hogy egy adott településen található-e külföldi tulajdonú üzletlánc, mert azok magasabb forgalmat képesek generálni, mint hazai versenytársaik, ezáltal az alacsonyabb árakat is képesek kigazdálkodni (Sikos és Szendi, 2024).

Kritikáim ellenére a kormányrendeletben szereplő kompozit index jól lehatárolja a deprivált állapotot, az laekeni indikátorokban is megfogalmazott gyermekszegénység detektálására is tartalmaz mutatókat (2. és 3. táblázat), azonban a 23 indikátor összegyűjtése problémás, jómagam sem tudtam maradéktalanul rekreálni a kompozitot (3. táblázat). Az általam alkotott alternatív index ezért kevesebb mutatót használ (számszerint 5-öt), másrészt igyekezett új szemszögből megragadni a települések deprivált állapotát a jelenlegi kormányrendelethez képest. Nem használtam a jövedelemre vonatkozó indikátort, Mogstad és társai (2007) gondolataiból kiindulva, miszerint egy ország különböző régióiban eltérő árszínvonallal szembesülünk és e dolgozat keretein belül nem vállalkoztam ezek meghatározására. Nem szándékoltan, ám mégis az életkörülményekre került a hangsúly, hiszen a korrelációs mátrixokban (6. és 9. táblázat) is ott találhatóak a legerősebb kapcsolatok. Erre magyarázat lehet, hogy az alkalmazotti lét, valamint a felsőoktatásba való jelentkezés feltételez egyfajta jólétet. Előbbi esetén egy háztartás bevételei magasabbak, ha minél több a kereső személy, utóbbinál pedig a család megengedheti anyagilag, hogy gyermekük még ne álljon munkába, hanem továbbra is eltartott legyen. Az elmúlt évtizedekben rohamosan emelkedett a diplomások aránya, így egyre több a másod- vagy több generációs egyetemi végzettség.

A kormányrendelet szerinti kompozit mutató szándékosan nem vette bele a születési rátát a hátrányos helyzet meghatározásába²², hiszen a szegénységben élők gyermekvállalási szokásai nem mutatnak egyértelmű különbséget a társadalom többi részétől (Németh, 2008). Minden beruházással a jövőbe fektetünk, így azon települések, ahol a népességfogyást nem pótolják valamilyen formában, azok előbb vagy utóbb megszűnnek, a nemlétnél depriváltabb állapotot pedig lehetetlen elérni. Miután a magyar társadalom döntő része elutasító a külföldiek betelepítésével kapcsolatban (TÁRKI, 2021), ezért nem csak nemzeti, hanem települési szinten is a születésszám emelkedés jelenthet megoldást. Az alkalmazottak aránya bár közepes erősségű kapcsolatban áll az új index-szel, mégis akad korlátja, hiszen a határhoz közel lakók (kiváltképp az osztrák határhoz) átjárnak a szomszédos országba dolgozni²³. Ez magyarázza, hogy miért sorolódott több település a deprivált kategóriába Nyugat-Magyarországról. Az itt található települések természetesen nehezen hasonlíthatóak

²² Magyarországon egyik lehatárolási módszerben sem szerepelt.

²³ Rajkán, a magyar-szlovák-osztrák hármashatárnál elhelyezkedő közel 7 ezer fős községben az alkalmazottak aránya 12 százalék körül alakult, míg a munkanélküliség az 1 százalékot sem érte el.

össze azokkal, ahol a szegénység már az alapvető emberi szükségletekben is megmutatkozik, mégis súlyos problémával küzdenek, hiszen a helyi munkaerőpiacot elszívja egy másik állam. Továbbá a fogyasztási cikkek sem belföldön, azaz a saját településén veszi meg a lakos, így az azokból származó adóbevételek nem folynak be az önkormányzatokhoz. Hosszú távon ennek következtében a munkahelyhez közelebb költözés jegyében elvándorlás következhet be. Fontos megjegyezni, hogy ez Magyarországon belül is probléma (Budapest), ám az állami redistribúció kompenzálni tudja valamelyest ezeket a folyamatokat, de külföldről értelemszerűen nem érkeznek efféle támogatások.

A központi településektől való távolság (melyet a dolgozatban a 20.000 főnél nagyobb és a járasszékhelytől vett távolság átlagával indikáltam) a szegénység rurális jellegét igyekezett kidomborítani (Fecht et. al., 2017). A 20.000 fős korlátot a rendelkezésre álló adatok szabták, így hazánk azon részeiben, ahol nincsenek nagyobb népességű települések, ott rontotta az Új index értékeit. Ahogy Fecht és társai (2017) fogalmaztak munkájukban, a nagyobb városokban található szolgáltatások igénybevételéhez a vidéki lakosságnak több erőforrásra van szüksége²⁴. Az index tökéletesítésének érdekében ennek a mutatónak is szükséges a finomhangolása és akár a Skót Többszörös Depriváltsági Indexében (SIMD) megfogalmazott szolgáltatásokat is figyelembe venné a mutató. Jelen esetben a járasszékhelyekkel próbáltam ellensúlyozni a 20.000 fős városok által okozott sarkosságot, hiszen ezen települések is rendelkeznek egy bizonyos szintű intézményi körrel (járási hivatalok, egészségügyi ellátás).

Az új index 610 olyan települést azonosított kedvezményezettként, amelyek a 2015-ös kompozit szerint is annak számítottak. Az adatok alapján ezek jellemzően alacsony lélekszámmal rendelkező községek, ahol jellemzően a demográfiai és gazdasági helyzet rendkívül rossz, és a megfelelő színvonalú infrastrukturális ellátottság is hiányzik. Több mint 400 település esetében állapított meg az új index hátrányos helyzetet, amelyek a kormányrendelet szerinti kompozit alapján nem számítottak annak. Fő ismervük a rossz demográfiai helyzet, valamint az országhatárhoz való közelség. Utóbbi esetében egyszerre ront a helyzetükön a központi településektől való távolság (járasszékhely, 20.000 fős város),

²⁴ Az utazáshoz szükséges klasszikus anyagi javakon (gépkocsi, üzemanyag, buszjegy stb..) túl az eltöltött időt is érdemes figyelembe venni. A vidéken élők ezzel hátrányt szenvednek el, utazásuk holt időnek tekinthető, mivel nem dolgoznak (pénzkeresés), illetve a kikapcsolódás és pihenés opciója sem teljes (autóvezetés esetén pedig plusz koncentráció szükséges).

illetve a szomszédos országokban való munkavállalás az alkalmazotti rátát csökkenti. Legtöbb esetben nem a településen élők számítanak szegénynek, hanem maga a település, hiszen nem tudja kihasználni saját lakosságának értékteremtő képességeit.

Az általam alkotott index fő értéke, hogy a jövőre fókuszál. A szegénység térbeli dimenzióján túl létezik egy időbeli is, ezen szempont szerepel többek között a laekeni indikátorokban is (24 hónapnál régebb óta nem dolgozók; KSH, 2006). A deprivációs indexekben túlnyomó többségben szerepelnek a jelen és múlt fókuszú indikátorok, amelyek megfelelően azonosítják a már hátrányos helyzetű településeket. Ahogyan azonban az egészségügyben, úgy depriváció esetében is több hangsúlyt kellene fektetni a megelőzésre, hiszen a baj orvoslása mindig nehezebb, mint annak elkerülése. Távlati kutatási céljaim közé tartozik az általam készített index továbbfejlesztése, annak érdekében, hogy még inkább a jövőbeli helyzet kerüljön a fókuszba. Az esély arra, hogy a 2023-as területfejlesztési törvényhez alkotott kedvezményezettségi lehatárolásba megjelenjenek ezen dolgozat eredményei, rendkívül alacsony. Ettől függetlenül remélem, hogy munkám kutatói körökben gondolatébresztőként hat, és további kutatások kiindulási pontjaként szolgálhat.

Irodalomjegyzék

105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről. Letöltve:

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500105.kor> 2024. szeptember 19.

161/1993. (XI. 17.) Korm. rendelet a területfejlesztés kedvezményezett területeinek jegyzékéről Letöltve: https://jogkodex.hu/jsz/1993_161_korm_rendelet_7516540 2024. szeptember 30.

1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről. Letöltve:

<https://njt.hu/jogszabaly/1996-21-00-00> 2024. szeptember 19.

2023. évi CII. törvény a területfejlesztésről. Letöltve: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-102-00-00#SZ38@BE1> 2024. október 7.

Allik, M. – Leyland, A. – Ichihara, M. Y. T. – Dundas, R. (2019): Creating small-area deprivation indices: a guide for stages and options. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 74(1), 20–25.

Bilicz Hanga Lilla (2024): Kompozit indikátorokban rejlő potenciál a deprivációmérésben, Skócia példáján. Doktori Értekezés. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola. Pécs.

Clark A. E. (2018): Four Decades of the Economics of Happiness: Where Next?. *Review of Income and Wealth* Volume 64(2), 245-269.

ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948). Letöltve:

<https://www.coe.int/hu/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version-> 2024. szeptember 17.

ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok (2023) Letöltve:

https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html 2024. október 10.

Eurostat (2023): EU statistics on income and living conditions (EU-SILC) methodology - people at risk of poverty or social exclusion. Letöltve:

[https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EUSILC\)_methodology_-_people_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion](https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EUSILC)_methodology_-_people_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion) (2024.09.25.)

Fecht D. – Jones A. - Hill T. - Lindfield T. - Thomson R. - Hansell A. L. – Shukla R. (2018): Inequalities in rural communities: adapting national deprivation indices for rural settings. *Journal of Public Health*, 40(2), 419–425.

Gábos András – Tátrai Annamária (2022): A jövedelmi szegénység kiterjedtsége és mélysége 2005 és 2020 között – eltérő küszöbértékek mentén. In: Kolosi, T. – Szelényi I. – Tóth I. Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2022. Társas, Budapest. 243-260.

Galambosné Tiszberger Mónika (2019): A gazdaság és a társadalom statisztikája. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs.

Hagenaars, A. J. – Van Praag, B. M. (1985): A synthesis of poverty line definitions. *Review of Income and Wealth*, 31(2), 139-154.

Havasi É. (2008): Nem csak a pénz: megélhetési nehézségek, anyagi depriváció. In: Szivós P. – Tóth I. Gy. (szerk.): Köz, teher, elosztás. TÁRKI Monitor Jelentések, Budapest. 61-75.

Koós B. (2015): A deprivációs folyamatok területi képe Magyarországon. In: Czirfusz M. – Hoyk E. – Suvák A. (szerk.): Klímaváltozás – társadalom – gazdaság: Hosszú távú területi folyamatok és trendek Magyarországon. Publikon Kiadó, Pécs. 179–192.

Kovács Tibor (szerk.) 1987. A gazdaságilag elmaradott térségek társadalmi-gazdasági jellemzői. 1985. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.

Központi Statisztikai Hivatal (2006): A társadalmi kirekesztődés nemzetközi összehasonlítására szolgáló jelzőszámok (Laekeni indikátorok). KSH, Budapest.

KSH (2022): Népszámlálási adatbázis. Letöltve:

<https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/#/table/WBS004/N4IgFgpghgJiBcBtEAhAkgZQNIDUCMArAPr4gC6ANCAM4CWMECyAKmgLICiRACHwEpoA8gBFyVahADGAF1oB7AHZNKIAGa0ANtIgAnaglABrWgrjwQbKAACQVCAuk7aEfUjIBfd0A==> 2024. október 9.

KSH (2023a) Fenntartható fejlődés indikátorai, 2022. október 31 Letöltve: 2024. november 2. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2023/2-5#1-abra>

KSH (2023b) Gyorstájékoztató Foglalkoztatottság, 2022. december Letöltve: 2024. október 4. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/fog/fog2212.html>

KSH (2024): 20.1.1.50. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a legmagasabb iskolai végzettség szerint (2019-2023). Letöltve: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html 2024. október 9.

Lengyel Imre (2012): Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség In: Bajmócy Z.–Lengyel I. –Málovics Gy (szerk.) Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság pp. 151–174., JATEPress Kiadó, Szeged.

Marks, G. M. (2007): Income poverty, subjective poverty and financial stress. Social Policy Research Paper No 29, Australian Government Department of Families, Community Services and Indigenous Affairs, Melbourne.

MASLOW, A. S. (2003/1968). *A lét pszichológiája felé*. Ursus Kiadó

Menger, C. (1950/1871): Principles of Economics. The Free Press, Glencoe, Illinois

Mogstad, M. – Langørgen, A. – Aaberge, R. (2007): Region-specific versus countryspecific poverty lines in analysis of poverty. The Journal of Economic Inequality, 5, 115-122.

Molnár György–Kapitány Zsuzsa (2014): Miért elégedetlenek annyira a magyarok az életükkel? Közgazdasági Szemle, LXI. évf., 2014. június (637–671. o.)

Németh Nándor (2008): Fejlődési tengelyek az új hazai térszerkezetben. Az autópálya-hálózat szerepe a regionális tagoltságban Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer
<https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablok>

Papp Sándor - Nagy Gyula - Boros Lajos (2017): A kedvezményezett települések objektív életminőség alapján történő lehatárolási lehetőségei. Statisztikai Szemle, 57 (6), 639-664.

Pénzes János (2014): Periferikus térségek lehatárolása Magyarországon – módszertani és területi sajátosságok In: Nagy E.–Nagy G. szerk. Polarizáció – Függőség – Krízis – Eltérő térbeli válaszok pp. 163–174., MTA KRTK RKI ATO Békéscsabai Csoport, Békéscsaba

Pénzes János (2015): A kedvezményezett térségek lehatárolásának aktuális kérdései. *Területi Statisztika* 55 (3): 206–232.

Scottish Index of Multiple Deprivation (2020) Letöltve: <https://www.gov.scot/collections/scottish-index-of-multiple-deprivation-2020/> 2024. október 10.

Sen, A. (1987): *Commodities and Capabilities*. Oxford University Press, New Delhi.

Sikos T. Tamás–Szendi Dóra (2024): A hazánkban működő élelmiszer-ellátási láncok hálózatának formálódása, 1989–2023. *Területi Statisztika*, 2024, 64(4): 448–466.

Spéder, Zs. – Kapitány, B. (2005): Poverty and Deprivation: Assessing demographic and social structural factors. Working Papers on Population, Family and Welfare (No. 8), Hungarian Demographic Research Institute, Budapest.

TÁRKI (2021): Társadalmi indikátorok: szegénység, kirekesztettség, társadalmi kohézió. Konferencia a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia negyedik előrehaladási jelentéséhez készült kutatásokról. Letöltve: https://www.tarki.hu/sites/default/files/2021-10/Szegenyseg_kirekesztettseg_tarskohezio_TIGY_prez.pdf 2024. szeptember 22.

Townsend, P. (1987): Deprivation. *Journal of Social Policy*, 16, 125-146.

Townsend, P. (2013): *International Analysis of Poverty*. Routledge, New York.

Walras, L. (2013/1874–1877): *Elements of Pure Economics*. Routledge Library Edition, London–New York.

Függelékek jegyzéke

	db	népesség
község	1016	658937
nagyközség	22	59573
város	15	92609

1. függelék: A 2022-es lehatárolás alapján kedvezményezett települések településtípusonkénti népessége

	db	népesség
község	1004	589284
nagyközség	26	69653
város	23	121054

2. függelék: Az új index alapján kedvezményezett települések településtípusonkénti népessége